

BAĞCILIK, UYGULAMA VE SORUNLARI

Y.Sabit AĞAOĞLU

Prof.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü.

Halen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sofralık, kurutmacılık ve şaraplık olmak üzere üç farklı şekilde değerlendirilen üzüm çeşitleri yetiştirilmektedir. Bağlar daha çok dalgalı ve kıraç arazilerde kurulmuştur. Ayrıca, zeytin ve antepfıstığı bahçelerinde ara bitkisi olarak yaygın bir şekilde bağcılık yapılmaktadır.

Türkiye bağcılığının gerek alan gerek üretim yönünden yaklaşık % 20-25 payını Güneydoğu Anadolu bölgesi oluşturmaktadır. Yörenin bağcılık açısından en önemli merkezi Gaziantep'tir. Bölgenin yaklaşık % 40 oranında üretim ve alan yönünden ağırlığına sahip Gaziantep'i Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa illeri takip etmekte; Adıyaman, Siirt, Batman ve Şırnak ise daha küçük değerler ile son sıraları almaktadırlar.

Yörede yetiştirilen çeşitlerin zenginliği, standardizasyona uyulmaması, yetiştirme tekniğinin geriliği, hem verimi düşürmekte hem de değerlendirmede sorun yaratmaktadır. Tahannebi ve benzeri birkaç çeşit hariç çeşitlerin çoğunluğu orta mevsimlidir. Şaraplık çeşitler daha çok Gaziantep yöresinde yaygın olup bu ilde kurulu bulunan işletmelerde değerlendirilmektedir. Sofralık çeşitlerin çoğu yakın pazarlarda tüketilmekte, Hönüşü ve Hatunparmağı çeşitlerinden oluşan çok düşük bir miktar Ortadoğu pazarlarına ihraç edilmektedir. Kurutulan çeşitler daha çok taze tüketim zorlukları nedeniyle kurutulan çekirdekli çeşitlerdir ve çoğunluğu sanayide kullanılmakta ve rakıya işlenmektedir. Bölge üretiminin geri kalanını şıralık denilen ve pekmez, pestil, köftür, sucuk, samsa gibi mahalli ürünlere işlenen çeşitler oluşturmaktadır.

GAP yöresinde uzun yıllardan beri yapılan bağcılık, parçalı ve küçük arazilerde, aile işgücünün değerlendirildiği, rantabl olmayan bir tarım kolu olarak devam edegelmiştir. Kâr amacı olmadığından etkin girdi kullanılmamakta ve mekanizasyona gidilememektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin büyük kısmı filoksera böceği ile bulaşık olduğu halde, halen eski bağcılık uygulanmaktadır. Gaziantep, Adıyaman ve Şanlıurfa bağlarının tamamen, Mardin ve Diyarbakır illerinin kısmen filoksera ile bulaşık olduğu tespit edilmiştir. Konu yıllar önce ele alınmış ve Gaziantep Tarımsal (Antepfıstığı) Araştırma Enstitüsü'ne bağlı Kilis Üretim İstasyonu'nda Amerikan asma anacı üretimine başlanmış olmakla beraber ihtiyacı karşılayacak seviyede üretime ulaşılmamıştır. İstatistikler incelendiğinde, GAP yöresi bağ alanlarının yıldan yıla azaldığı gözlenmektedir. Bunun başlıca sebebi olarak da filoksera zararlısının tahribatı söylenebilir.

GAP ALANINDA BAĞCILIK YÖNÜNDEN ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER VE ÖNERİLER

GAP yöresinin geleneksel bir tarım kolu olan bağcılık bugünkü haliyle tamamen içe dönük bir yapıya sahiptir. Sulu tarıma geçildikten sonra yeniden planlanacak bitkisel üretim deseni içerisinde mutlak yer alması

gereken bağcılık için teknik düzeydeki görüşlerimizi ve önerilerimizi şu şekilde sıralamak mümkündür:

— Yörede bağcılığın geleceği açısından öncelikle yörenin iklimi ve elde edilecek ürünün değerlendirme şekli dikkate alınmalıdır.

— Yörede halen yetiştirilmekte olan erkenci Tahannebi üzüm çeşidi ile birlikte orta ve geç dönemde yetişen Muhammediye, Besni, Dumışki ve Hönüşü çeşitlerinde başlanılmış olan klon seleksiyon çalışmaları titizlikle yürütülmelidir.

— Yöre iklim şartlarının erkenci üzüm çeşitlerinin yetiştirilmesine son derece elverişli olması nedeniyle, dünyaca tanınmış sofralık erkenci çeşitler ile yeni ıslah edilmiş çeşitlerin zaman geçirilmeksizin denemelerinin yapılması gereklidir.

— Erkenci sofralık üzüm çeşitlerinin yöreye adaptasyon yeteneklerinin tespiti aşamasında, bunlar için en uygun Amerikan asma anaçlarının da tespiti amacı ile affinite araştırmalarının da birlikte yürütülmesi çok yararlı olacaktır.

— Erkenci sofralık üzüm çeşitlerinin yanında, yörenin orta ve geçici çeşitleri ile birlikte Türkiye'nin stan-

Koruklu Araştırma İstasyonu'nda denemeye alınmış üzüm çeşitleri.

FOTO: GEVDET ÇAĞAN

dart sofralık aynı dönemlerde yetişebilecek Hafızalı, Hamburg misketi, Razakı, Alfons gibi üzüm çeşitlerinin de adaptasyon ve affinite çalışmaları başlatılmalıdır. Bu kapsam içerisinde dünyaca tanınmış sofralık yabancı çeşitlerin (İtalya gibi) de getirilerek burada denemeye alınmaları gereklidir.

— Yetiştirme tekniği açısından, sulanan bağlarda daha yüksek bir verim ve kalite elde edilmesi için budama ve terbiye sistemlerinin de gün geçirilmeden araştırılması ve sonuçlarının uygulayıcılara intikal ettirilmesi zorunludur.

— Yöre bağıcılığının geleceği açısından diğer bir konu da modern bağıcılık için gerekli olan aşılı asma fidanı üretimini sağlayacak alt yapının süratle oluşturulmasına başlanılmalıdır.

— Sulama ile birlikte kullanımı artacak olan gübreleme konusunda da araştırmalara başlanması yararlı olacaktır.

— Yörede yeni tesis edilecek bağlarda hastalıkların ve özellikle virüslerden arı bitkisel materyalin temini de çok önemlidir. Tedbir alınmadan yöreye götür-

rülecek bulaşık materyal ile kurulacak bağlar, beklenen amaca ulaşmayı engelleyecektir.

— Yeni tesis edilecek bağların mekanizasyona imkân sağlayacak şekilde kurulması, maliyetlerin düşürülmesi açısından zorunludur. Bu husus ayrıca teknik tedbirlerin kolayca uygulanabilmesine de imkân sağlayacaktır.

— Artacak ürünün ekonomik olarak değerlendirilebilmesi için ambalaj ve depolama imkânlarının yörede teminini sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

— GAP yöresinde yalnız bağıcılık alanındaki çalışmalar için değil, tüm tarımsal üretimin optimizasyonu için ekolojik potansiyelin çok yüksek olduğu yörelerde, kök bölgesinde optimum rutubeti sağlayan verimi artırıcı tüm teknolojiler ve tüm hünerler insan faktörüne bağlıdır. Cumhuriyet dönemimizin en büyük entegre yatırımı olan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin amacına ulaşabilmesi için bölgede bugüne kadar ihmal edilen insan faktörünün en kısa sürede ele alınarak önümüzdeki yıllara hazır hale getirilmesi gereklidir.

— Kurumsal yapı olarak; topkâr-insan ilişkileri, kredi sistemleri, araştırma ve yayım hizmetleri ile pazarlama sistemleri en kısa zamanda çözüme kavuşturulmalıdır.

SEBZECİLİK POTANSİYELİ

Ruhsar YANMAZ

Doç.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü.

Yörede yer alan illerimiz, gerek sebze ekili alanı, gerek sebze üretimi, gerekse sebze tüketimi yönünden ülkemizdeki tarım bölgeleri içinde son sıralarda yer almaktadır. Bölgedeki sebzeçilik potansiyelinin sınırlı olmasında en önemli rolü sulama kaynaklarının kıstlı olması oynamaktadır.

GAP alanına giren illerimizdeki toplam sebze ekili alanı 68.337 ha civarındadır. Bölgede sebzeçilik toplam ekili alan ve üretim içinde yalnızca % 1'lik paya sahiptir. Sebzeçilik Diyarbakır ve Gaziantep illerinde yoğunlaşmıştır. Bu iki il, yörenin sebzeçiliğinde % 65'lik bir paya sahiptir.

Sulamanın yetersiz oluşunun yanında, yetiştirme tekniği ve diğer kültürel işlemlerin (gübreleme, tarımsal savaş vb.) eksikliğinin de etkisiyle bölgede yetiştirilen sebze türlerinde verim de düşüktür. Örneğin, do-

mateste 3-3.5 t/da, biberde 1-1.5 t/da, patlıcanda ise 2.5-3 t/da arasındadır. Sebzeçiliğin pek yoğun olmadığı illerden, örneğin Şanlıurfa'da verim ortalaması 589 kg/da'dır.

Yörede yetiştirilen sebze türleri incelendiğinde, sebze tarımının bazı merkezlerde yoğunlaşmış, bazı merkezlerde zayıf kalmasının yanında, üretilen sebzelerin türlerine dağılımının da dengesiz olduğu görülür. Bölgede en fazla yetiştirilen sebze türleri karpuz ve kavundur. Karpuz üretimi toplam sebze üretiminin % 40'ını, kavun % 21'ini oluşturur. Bu türleri % 13'lük payla domates, % 8'lik payla soğan ve % 7'lik payla da patlıcan izlemektedir. Biber ve hıyar yetiştiriciliği de yaygındır.

Sebze üretiminde genellikle yöresel çeşitler kullanılmakta, bu çeşitler de oldukça karışık olup, çeşitten

FOTO: CEYDET ÇAĞAN

Koruklu Araştırma İstasyonu'nda denemeye alınmış sebzeler.